

WILLY BUSCHAK

DAS LONDONER BÜRO. EUROPÄISCHE LINKSSOZIALISTEN IN DER ZWISCHENKRIEGSZEIT

*(A Londoni Iroda. Az európai baloldali szocialisták
a két világháború között)*

Amsterdam, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis.
1985. 359.

Furcsa kontrasztjelenség, amikor az utóbbi 2–3 évben annyi különféle szociáldemokrata „kezdeményezés” történt, amikor oly sokan „vállalják fel” a szociáldemokrata eszmeiséget, amikor még igazán befolyásos konzervatív avagy liberális szellemiségű körökben is eltöprengenek a szociáldemokrácia hiányán Kelet-Európában, nem tűnik fel, hogy az új Európa-háznak sok országban az egyik legerősebb eleme éppen a szociáldemokrácia. A Szocialista Munkásinternacionálé múltja hazai történetírásunkban ismeretlen, úgy mint az egész 1920–1939-es korszak egészére alig található utalás a lexikonszerű összefoglalókon kívül.

W. Buschak könyve hiánypótló munka, hiszen egyfelől nyomom követi a Szocialista Munkásinternacionálé kongresszusait, de emellett képet ad az egyes fontosabb politikai fordulókról, korszakokról, s az SzMI-nek erre való reagálásáról, s ennek során eljut a német, az osztrák, az angol, a francia és a spanyol, avagy az északi országok reagálásainak forrásaihoz. Buschak jól ismeri a forrásokat, s a források megszólaltatása sem gond számára, minthogy a német egyetemi oktató tökéletesen „ura” az angol, a francia, a spanyol nyelvnek, és talán nincs is számára „zárt terület”, ahol a nyelvi korlátok miatt ne tudna a felszínnél mélyebbre ásni.

Buschaknak azonban nemcsak ilyen érdemei vannak. Mint a kötet alcíme is mutatja, elsősorban éppen a szocialista baloldali áramlatok felelevenítésére törekedett, és ezen a vonalon ténylegesen úttörő munkát végzett.

Mielőtt még Buschak kutatási eredményeiről szólnék, úgy hiszem, érintenem kell egy általános megközelítési problémát, hiszen már az első lépésnél nálunk, Magyarországon valamiféle hallatlan amnéziás tünettel találkozunk — s az „ifjabbak” esetében ugyanilyen méretű tudatlansággal. Ugyanis míg a hajdani „sztálinista tél” korszakában e téma egyfelől tabu volt, másfelől a „baloldalt” egyszerűen „ábaloldalnak” illeti minősíteni, később ezt ellenkező előjeltű „új hullám” váltotta fel. Az utóbbi 2–3 évtizedben még azt is sokan megkérdőjelezték, hogy egyáltalán volt baloldal a szociáldemokrata pártokban, amikor a tökéletes elvi és történeti elbizonytalanodás (és tudatlanság) alapján csak egységes szociáldemokráciáról beszéltek. A baloldalt vagy lényegtelennek tekintették (vagy tekintik), illetőleg olyan csoportosulásoknak, akiket a Komintern vagy egyszerűen „beépített”, „lefizetett”, avagy más esetben ugyanezek a baloldali csoportoskák a Komintern „balekjei”. Ez a tökéletesen történetietlen, de nálunk elterjedt szemlélet azonban nagyon messze áll mind a valóságtól, mind az alapos nyugat-európai feldolgozósktól.

W. Buschak minden vonatkozásban valóban „hézagpótlót” nyújt. Az egyes országok keretei között is pontosan életre kelti ezeket a baloldali csoportosulásokat, pártokat, orgánumokat; bemutatja, hogy ezek mikor keletkeztek, a fontos történeti fordulópontok törésvonalai mentén mi volt a mondandivalójuk, miben különböztek a „többségi” szociáldemokratáktól. Német talajon ennek a baloldalnak ugyanúgy gazdag a története. A hajdani USPD helyébe a nálunk szinte soha nem hallott SAP (Sozialistische Arbeiterpartei — ehhez a csoportosuláshoz tartozott az 1930-as években Willy Brandt is), a Neu Beginn csoportosulás lépett. Hasonló történelmi szerepet játszott a francia Gauche Révolutionnaire, a PSOP (Parti Socialiste Ouvrier et Paysan) pártocská, a befolyásosabb angol ILP, az elég erős spanyol POUM, a norvég párt, egy időben az olasz párt a maga teljes súlyával, később ennek egy üldözött és megvékonyodott töredéke. Ugyanilyen problematikus volt az osztrák, a finn, az orosz emigráns mensevik, a Bund és a lengyel részvétel a szociáldemokrácia ezen irányzatán belül. Mindennek az egyszerű megjelenítése is már történetírói érdem lenne, ám Buschak e pártokat, vezetőket és orgánumokat beszéltetni is tudja.

Buschaknak azonban mindennél messze nagyobb érdemei és eredményei is vannak. Az országoként széttervezett baloldali szociáldemokrata csoportosulásokra ugyanis mindig is jellemző volt, hogy megkísérelték

megszervezni erőik nemzetközi koordinációját. Ez egyaránt megtörtént szakszervezeti síkon, végbement az SzMI keretein belül, annak balszárnyán, de bizonyos időszakokban megtörtént azon kívül, sőt bizonyos fókig határozottan azzal szemben is. A két tendencia természetesen időben szintén keveredett, voltak pártok, amelyek az egyik „skatulyából” átkerültek később a másikba. Mindenesetre így alakult ki az 1920-as években a Párizsi Iroda, amelynek élén egy kétségtelenül történeti személyiség, Angelica Balabanova állt, majd így formálódott ki a Londoni Büro, amelyben ILP-sek, Fenner Brockway és H. N. Brailsford, akik szintén ismert történeti személyiségek, megannyi könyvvel és seregnyi cikkel, játszottak szerepet. Kialakult a Forradalmi Szocialisták Nemzetközi Szövetsége. Miközben Buschak történeti helyzeteket, vitákat, kongresszusokat és személyiségeket mutat be, jó történeti érzékkel rávilágít, hogy milyen nagy szerepet játszik e korszakban a történeti dinamizmus. Mert hiszen a kitűnő szerzői gárdával (Alexandre Bracke, Paul Faure, Jean Lebas) rendelkező francia Bataille Socialiste c. orgánium már 1927-től jelentősen hatott, nem utolsósorban az SFIO revizionista jobbszárnyának „neoszocialista” hangadói, Marcel Déat, Marquet, ill. Pierre Renaudel ellenében, akiknek szintén megvolt a maguk orgánuma, a kéthetente megjelenő *La Vie Socialiste*, ám 1932-re e folyóiratnál az élet változásai nyomán szintén bekövetkeztek a belső lényegi elmozdulások. Ahogyan 1932–1933-ban bekövetkezett a „neok”-nak az SFIO-ból való kizárása, így a Bataille-nak sem a „házon belüli” jobboldaliak ellen kellett hadakozniuk. A Bataille egyfajta defenzív, a klasszikus marxi értékeket védő, valamint a polgári liberalizmus és a radikális párt „használatatlanságát” bizonyító cikkei után az 1930-as évek elejére új mondanivalóval, offenzív és friss szocialista mondanivalóval jelentkezett, ami szellemileg szinte előkészítette a népfront korszak nagy történeti reformjait, változásait. S persze ekkor már új „csillagok” is feltűntek e folyóirat hasábjain: Jean Zyromski és Marceau Pivert. Hasonló elmozdulás figyelhető meg a spanyol szocialistáknál, sőt a PSOE egyik legjelentősebb képviselőjénél: Largo Caballeronál is.

Ebben az időszakban, a kettős kemény tragédia, 1933 és 1934 nyomán, amikor a szociáldemokrácia is még fokozottabban szembesült a háború és a fasizmus veszélyével, az elválások és különféle reakciók variációi nem csökkentek — mindezt Buschak kitűnően világítja meg. Az SzMI balszárnyán nemcsak a Bauer-T. Dan—Jean Longuet (bizonyos fókig Léon Blum) féle szárny jelentkezett, amely támaszkodhatott a már ugyancsak emigrációban élő olaszokra (P. Nenni), az SzMI megfáradó főtitkárára, Fritz Adlerre és a belga „öreg gárdára” Vanderveldére és L. Brouckere-re, hanem ez az áramlat határozottan súrlódott nemcsak az SzMI jobbszárnyával, hanem az SzMI-n kívül álló radikális baloldaliakkal is. Mindez nagy és gazdag szellemi örökség, aminek életre keltésére nagy szükség lenne.

Buschaknak nemcsak az az érdeme, hogy e többszörösen szövevényes talajon remekül eligazít, hanem az érdeklődő olvasónak annyiban is segítségére siet, hogy jó mutatókkal (a névmutató mellett külön a szervezeteket, illetőleg az orgánumokat felsoroló mutatókkal) könnyítí meg a tájékoztatást, amit alapos történeti irodalomjegyzék egészít ki.

Buschak az egykori jegyzőkönyvek, periodikák mellett messzemenően felhasználta a későbbi visszaemlékezéseket, önéletrajzokat, történeti feldolgozásokat, beleértve a késő 1970-es évek nemzetközi történészkonferenciáinak anyagát is. Támaszkodott archívumok, így persze elsősorban az amszterdami IISG anyagaira. Mint minden ilyen esetben külön lehetne még szólni olyan személyiségekről, munkákról és forrásanyagokról, amelyek a kötet minden gazdagsága mellett is kimaradtak a kötet oldalairól. Ilyenek például A. Balabanova sokszor nagyon érdekes és keserű feljegyzései, levelei akár az 1920-as, akár az 1930-as évekből, miként a kelet-európai reláció valóban még bővíthető. A magyar kontúrok természetesen (itt a nyelvi korlátok valóban hathatnak) elhomályosultak. A magyar szociáldemokrácia és baloldali szórványainak nemzetközi kapcsolatai Magyarországon sincsenek feldolgozva.

Jemnitz János